

XILETELO XA MAENDLELO YA NTIYISA VUBINDZU BYA

VANTIMA LEBYI ANAMEKE XA 01 xa 2016

KU AMUKERIWA KA MATIRHISELO YA MALI YO XAVA YA THEDI PHATI

1. Khomixini ya Ntiyisa Vubindzu bya Vantima lebyi Anameke ("Khomixini ya B-BBEE") i vandla leri tumbuluxiweke hi Nawu wa Ntiyisa Vubindzu bya Vantima lebyi Anameke wa 53 wa 2003 tanihi leswi wu cincuweke hi Nawu wa 46 wa 2013 ("Nawu") ku langitisisa ku simekiwa ka Nawu, leswi katsaka ku nyikiwa ka switiviso swo hlamusela, mavonelo ya swa vutsundzuxi lama nga boheku na vukorhokeri byo veka erivaleni ku antswisa ku twisisa Nawu.
2. Xiletelo xa Maendlelo xi humesiwa tanihi xiletelo lexi nga boheleleku ku pfuna hi nhlamuselo ku tiyisisa ntiyelo eka matirhiselelo ya Nawu. Loko Xiletelo lexi xa Maendlelo xo ka xi nga tirhi kahle eka tlawa wa wena wa timhaka tokarhi, eka nkarhi lowu nyikiweke, u tsundzuxiwa ku vonana na Khomixini ya B-BBEE ku kuma mavonelo lama nga boheleleku ya vutsundzuxi, lama nga ta va ya kongomisa eka tlawa wa timhaka ta wena
3. Xiletelo lexi xa Maendlelo a xi vumbi tsalwa ra nawu kumbe ku fuma Khomixini ya B-BBEE eka mhaka leyi khumbhekaka. Ku yisa emahlweni, hambileswi Xiletelo lexi xa Maendlelo xi nga boheleleku eka Khomixini ya B-BBEE, xi andlala maendlelo lama Khomixini ya B-BBEE yi nga ta ma teka eka mhaka yihi kumbe yihi leyi fambelanaka na ku amukeriwa ka ku tirhisiwa ka mali yo xava ya thedi phati ku endlela ntiyelo.
4. Xiyenge xa 9 (1) xa Nawu xi nyika matimba Holobye wa Mabindzu na Vumaki ku humesa Khodi ya Maendlelo Lamanene ("Tikhodi") hi ntiyisa vubindzu bya vantima lebyi anameke ("B-BBEE")ku hlamusela swikongomelo swa Nawu. Tikhodi tanihi leswi ti cincuweke ti seketeriwa hi xilaveko xo fambisa ikhonomi yo katsa, naswona ti fanele mikarhi hinkwayo ti hlamuseriwa na ku tirhisiwa hi ndlela leyi nga na tiyelo na swikongomelo swa Nawu, naswona na hi ku landzelela swilaveko swa Vumbiwa.

5. Khirayitheriya yo xava leyi laviwaka eka Serisi ya Khodi ya 400, i xin'wana xa switirho lexi tirhisiwaka ku fambisa ncinco wa ikhonomi eka ikhonomi hinkwayo, hi ku khutaza ku xava ntsena ku suka eka vaphakeri lava landzelelaka khadiraxikoro ra B-BBEE Switirho swi tlhela swi nyika thedi phati ntirhiso wa mali yo xava.
6. Eka ku fambisana na Serisi ya Khodi ya 400, na endzhaku ka ku anakanya hi vukheta maendlelo ya sweswi eka maendlelo ya tirhiselo ra mali yo xava ya thedi phati, Khomixini ya B-BBEE yi vona swi laveka ku nyika ku veka erivaleni eka ku amukeriwa ka ntirhiso wa mali yo xava ya thedi phati leswaku ikhonomi yi ta kuma swipfuno leswi lavekaka swa B- BBEE.
7. Thedi phati swi vula munhu wa le xikarhi loyi a kondletelaka ku phakeriwa ka nhundzu kumbe vukorhokeri exikarhi ka mavandla mambirhi kumbe matlhelo, yo fana na ejente ya tendzo leyi kondletelaka ku buka tendzo ta le moyeni exikarhi ka mufambi na xihahampfhuka lexi laviwaka na ku koteka na ku kuma khomixini tanihi ntlheriso wa vukorhokeri byebyo. Investopedia yi hlamusela thedi phati tanihi “munhu kumbe vandla leri nghenelelaka eka nxaviselano kambe a hi rin'wana ra tinhloko”. (www.investopedia.com: 27 July 2016)
8. Xikombiso lexi landzelaka xi tirha tanihi xiletelo eka ku amukeriwa ka ku xava ka thedi phati:

- 8.1 Vandla ra A i muphakeri wa mimovha yo rhentiwa, Vandla ra B i muyimeri wa marendzo, naswona Vandla ra C i vandla leri pimiweke. Vandla leri pimiweke ri buka mimovha yo rhentiwa ya vatirhi va rona hi ku tirhisa vandla ra B. Vandla ra B ri hira mimovha yo rhentiwa na Vandla ra C hi tsengo workingana R15 000. Loko ku vuyisiwa mimovha leyi hiriweke, vandla leri pimiweke ri hakela R15 000 eka Vandla ra B. Vandla ra B ri hakela R10 000 eka Vandla ra C na ku hlayisa R5 000 tanihi khomixini ya rona ya vukorhokeri.
- 8.2 Eka xiyimo xexo, leswi hi leswi vandla leri pimiweke ri faneleke ku amukela ntirhiso wa mali yo xava ya thedi phati tanihi xiphemu xa Tsengo hinkwawo wa Mpimo wa Matirhiselo ya Mali yo Xava (TMPS):
 - 8.2.1 Loko xitifikheti xa Vandla ra B's B-BBEE xi tirhisiwile, vandla leri pimiweke ri nge koxi R15 000 hi xitalo tanihi xiphemu xa TMPS ya rona. Vandla leri pimiweke ri ta katsa ntsena khomixini ya R5 000 tanihi xiphemu xa TMPS xa rona tanihi loko ku ri muholo wa ntiyiso

lowu Vandla ra B ri wu amukelaka eka switatimente swa rona swa mali swa vukorhokeri lebyi nyikiweke vandla leri pimiweke

8.2.2 Tsengo woringana R10 000 wu hakeriwile Vandla ra A, naswona i mali leyi Vandla ra A ri nga ta yi amukela tanihi muholo eka switatimente swa rona swa mali. Leswi swi ringanela ku hundza hi le ka ku xava leswi swi nga katstsiweku ku suka eka khakhulexini ya TMPS hi ku ya hi xiyenge xa 6.3 xa Serisi ya Khodi ya 400.

8.2.3 Hikwalaho, Vandla ra B ri na vutihlamuleri byo nyika vandla leri pimiweke avanyiso wa mali leyi tirhisiweke ri kombisa tihakelo ta rona to kongomisa ku suka eka vukorhokeri lebyi nyikiweke

8.2.4 Leswaku vandla leri pimiweke ri hlaya R15 000 atanihi xiphemu xa TMPS ya rona,ri fanele ri va na switifikheti swa Vandla ra A na ra Bna avanyiso lowu nga erivaleni wa leswaku i mali muni leyi tirhisiweke na muphakeri wun'wana na wun'wana.

8.2.5 Hi tlhelo rin'wana, vandla leri pimiweke ri nga koxa ntsena R15 000 hinkwayo ehenhla ka Vandla ra B, loko mali hinkwayo hi xitalo yi rhekhodiwa tanihi muholo eka switatimente swa mali swa Vandla ra B.

9. Xikombiso lexi nga laha henhla xi nyikeriwa ku kombisa nkoka wa na xilaveko xo veka erivaleni na ku hlamusela xiletelo hi mhaka leyi, tanihi leswi swi kombisiweke laha hansi:

9.1 Loko tsengo woringana R15 000wu rhekhodiwa tanihi ntirhiso wa mali eka switatimente swa mali swa vandla leri pimiweke yi nga rhekhodiwi tanihi muholo eka switatimente swa mali swa Vandla ra A kumbe ra B, ri ta herisa xitifikheti xa B-BBEE xa vandla leri pimiweke leri a ri tirhisiwa ku amukela ntirhiso wa mali yo xava.

9.2 Loko vandla leri pimiweke ri amukela mali hi xitalo tanihi ntirhiso wa mali wa Vandla ra B, leswi swi ta khumbha ku tlawahata Vandla ra B tanihi EME, QSE kumbe Vandla Lerikulukumba.. Xivangelo ku nga leswaku Vandla ra B ri nga titeka tanihi EME kumbe QSE hikuva ri amukela ntsena phesenteji yokarhi tanihi muholo ku suka eka mali ya R15 000. Kambe loko mali hinkwayo yi amukeriwa,switatimente swa mali swa vandla leri pimiweke swi nga kombisa Vandla ra B tanihi Vandla Lerikulukumba kutani ri lava xitifikheti xa jeneriki ku nga ri xitifikheti xa EME kumbe QSE tanihi leswi swi nga ta va xisweswo.

- 9.3 Leswi swi nga tekiwa tanihi vuxisi bya xiyimo xa B's B-BBEE leswi ku nga nandzu ku ya hi xiyenge xa 13O (1) (a) xa Nawu.
- 9.4 Vandla leri pimiweke ri nga tlhela ri voniwa tanihi loko ri karhi ri endla maendlelo ya vuxisi hi ku tisa mahungu yo ka ya nga ri ya ntiyiso hi mayelana na TMPS ya rona hi nkarhi wa nkambisiso, naswona sweswo swi ta endla nandzu ku ya hi xiyenge xa 13O (1) (b) xa Nawu.
10. Van'waxiphurofexinali hinkwavo vo kambisisa va na vutihlamuleri na ntirho wo nyika mavandla switsundzuxo swa kahle na vuleteri, ku katsa ku simekiwa ka xiletelo lexi ku kumisisa xiyimo xa B-BBEE xa mavandla.
11. Hi ku ya hi xiyenge xa 13O (2)n'waxiphurofexinali wo kambisisa, muofisiri wo xava nhundzu kumbe mutirhi wihi kumbe wihi wa xiyenge xa mfumo kumbe vandla ra mfumo loyi a lemukaka hi ku endla, kumbe ku ringeta ku endla, nandzu wihi kumbe wihi lowu vuriweke ehansi ka xiyenge xa 13O (1) na ku tsandzeka ku wu mangala, u ta voniwa nandzu.
12. Hi ku ya hi xiyenge xa 13F (1) (d)lexi hlayiwaka na xiyenge xa 13J xa Nawu, Khomixini ya B-BBEE yi na matimba yo lavisisa, ku nga hava hikwalaho ka migingiriko ya yona nwini kumbe hi ku hlamula eka xivilelo lexi kumiweke, mhaka yihi kumbe yihi leyi fambelanaka na B- BBEE.
13. Loko vandla ri kumeka ri tsan'wile Nawu, vandla ri nga fayiniwa ku fikela eka 10% ya mali ya rona ya lembe, naswona vanhu lava khumbhekaka va nga yisiwa ejele ku fikela 10 wa malembe, na kumbe ku fayiniwa. Hi ku kongomisa, nandzu ehansi ka xiyenge xa 13O (2) wu nga yisa eka ku yisiwa ejele ku fikela 12 wa tin'weti, kumbe ku fayiniwa, kumbe hinkwaswo ku fayiniwa na ku ya ejele.
14. Xiletelo xa Maendlelo xi humesiwa tanihi xiletelo xo pfuna hi ku hlamusela na ku tirhisa Serisi ya Khodi ya 400 hi mayelana na mali ya ntirhiso wo xava ya thedi phati, naswona tanihi laha swi kombisiweke, a xi endli tsalwa ra nawu kumbe ku fuma Khomixini ya B-BBEE.
15. Xiletelo lexi xa Maendlelo xi nga pfuxetiwa nkarhi wihi kumbe wihi hi Khomixini ya B-BBEE loko ku ri na micinco ya nkoaka leyi tumbulukaka ku suka eka swilo swintshwa eka matirhiselo ya Serisi ya Khodi ya 400. Eka xiyimo xexo, vhexini leyi cinciweke yi ta hangalasiwa ku sive leyiwani.
16. Ku kuma swivutiso kumbe ku vekiwa erivaleni hi Xiletelo lexi xa Maendlelo, ntshunxeka ku tihlanganisa na hina eka vuxokoxoko bya vutihlangan isi lebyi landzelaka:

Khomixini ya B-BBEE
Private Bag X84
Pretoria
0001
Riqingho: +27 12 394 1535
Fekisi: + 27 12 394 2535
Imeyili: info@beecommission.gov.za

Xi humesiwile hi Khomixini ya B-BBEE

29 Mawuwani 2016